

Even uw aandacht...

*Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.
Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het
mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.
Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige
toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van
boekjes voor opvoering beslist.*

Veel leesplezier!

ELCKERLYC

Toneelspel
Naar de gelijknamige middeleeuwse moraliteit

door

1880

René Swartenbroekx

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen

1999

Nr. 2591

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste VIJFTIEN tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde opvoeringsrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel
www.sabam.be

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aanvraagformulier dat, degelijk ingevuld, minstens vier weken de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. moet worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gekopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende opvoeringsrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

Stichting Bredero Auteursrechtenbureau
Valeriaanstraat 13
1562 RP Krommenie
www.stichtingbredero.nl

BELANGRIJKE OPMERKING !

Alle rechten voorbehouden. Iedereen die toestemming verkreeg het stuk op te voeren moet de naam van auteur RENE SWARTENBROEKX vermelden in alle publicaties die n.a.v. de voorstellingen verschijnen.
De auteursnaam moet onmiddellijk onder de titel vermeld worden, in een lettertype minstens half zo groot als dat van de titel, maar minstens twee keer zo groot als dat waarin de naam van de vertaler, regisseur en spelers wordt vermeld.

Wettelijk depot D/1999/0220/014
ISBN- 978- 90-385-0628-9

© 1999 Toneelfonds J. Janssens/René Swartenbroekx
www.toneelfonds.be

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

PERSONAGES

(onbepaalde bezetting)

GOD
 MICHAEL
 GABRIEL
 DOOD (Die Doot)
 ELCKERLYC
 OPPORTUNA (Gheselschap)
 BROER
 NICHT (Maghe en Neve)
 FRANCO (Tgoet)
 AMORE (Duecht)
 BIE (Biechtte en Kennisse)
 WIJS (Wijsheid)
 PESO (Kracht)
 BELLA (Scoonheyte)
 VERA
 MAN VAN DE HUT
 DOKTER GEHOOR
 DOKTER GEZICHT
 DOKTER SMAAK
 DOKTER GEVOEL
 DOKTER REUK (Vijf sinnen)
 VRIENDEN

Verder spelen een belangrijke rol:

LICHT
 MUZIEK
 DANS
 ZANG
 CHOREOGRAFIE

De figuratie is onbepaald.
 Eveneens is het mogelijk een aantal dubbelrollen te spelen.

INLEIDING

Elckerlyk is een sinnespel of moraliteit. Het werd ons overgeleverd via een handschrift uit ca 1490, maar er zijn ook oude drukken uit 1495, 1501 en 1525. Over de auteur is niets met zekerheid bekend. In een Latijnse vertaling spreekt men over Petrus van Diest. Over hem weet men verder niets. Sommigen veronderstellen dat een Vlaamse kartuizer van nabij het Vlaamse Diest bedoeld

wordt, nl. Petrus Dorlandus. In dat geval moet Elckerlyk alleszins geschreven zijn na 1480. Het stuk kende destijds een enorm succes en werd gespeeld in diverse vertalingen en bewerkingen. In Duitsland werd het 'Jederman' in Engeland 'Everyman'. Toch gaat men er van uit dat onze Middelnederlandse tekst de oorspronkelijke was. Wij dachten dat het een uitdaging was om Elckerlyc te bewerken voor het hedendaagse theater. Uiteraard weten we dat een spel met moraliserende strekking niet aangewezen is om in deze tijd op het toneel te brengen. Toch willen we de moraliteit behouden omdat het uiteindelijk de essentie van dit stuk is. We proberen echter van de allegorische personages mensen van vlees en bloed te creëren die het geheel geloofwaardig maken met vlotte dialogen en natuurlijke spreektaal. Uiteindelijk is de thematiek van het spel universeel en zal hij de mens door alle eeuwen heen fascineren : het voorbereid zijn op de onvermijdelijke dood.

René Swartenbroekx

Zeer geschikt voor jongeren tussen 15 en 25 jaar. Waar het stuk op een klassieke manier start, krijgt het onmiddellijk daarna een enorme vaart en een grote herkenbaarheid waar jong en oud intens van zal genieten.

Opedragen aan jeugdtonaal Harlekijn.

De muziek van 'Opportuna' (p.10-11), 'Het Lied van Amore' (p.13-14) en 'Raak me niet aan' (p.38-39) werd gecomponeerd door Luk Cluysen, Runksterstw. 49, 3500 Hasselt. Tel.: 011/272732. Daar kan ze besteld worden.

Het staat de groepen evenwel vrij zelf muziek te componeren bij de liedjesteksten.

E E R S T E D E E L

(LICHT : Unheimlich. MUZIEK : Ze klinkt agressief. Choreografie van dreiging. Twee groepen naderen elkaar. Het wordt een vechtpartij. Intussen staat GOD op het podium. Rug publiek. Tijdens het heetst van de strijd keert hij zich om. LICHT wordt blauw. SPOT op God. De bewegingen bevrozen. Michael en Gabriel komen bij hem.)

MICHAEL : Goed, het is stil.

GABRIEL : Als u naar hen kijkt.

MICHAEL : Kijk naar hen, Heer.

GABRIEL : Want het loopt fout.

MICHAEL : Samen met de vermenigvuldiging van de mens, heeft ook de broedersstrijd van Kaïn en Abel zich vermenigvuldigd.

GABRIEL : U hebt de mens geschapen naar uw beeld en gelijkenis. Maar kijk wat er gebeurt: moord, marteling, corruptie.

MICHAEL : Zelfs voor kinderen, die het sluimerend beeld van uw heerlijkheid zijn, heeft men geen respect.

GABRIEL : Macht en geld, daar gaat het om. Maar nu is het stil.

MICHAEL : Blijf kijken, Heer.

GOD : De wereld is even verkrampd door mijn blik. Maar ik zal NIET blijven kijken, want ik heb de mens een groot en kostbaar goed gegeven : de vrijheid.

GABRIEL : Waar de vrijheid van de ene begint, houdt die van de andere op.

MICHAEL : U hebt uw autonomie prijsgegeven.

GOD : Daardoor wordt vrijheid de verantwoordelijkheid van de mens.

GABRIEL : Hij misbruikt ze! De kloof wordt groter: tussen macht en onmacht, tussen arm en rijk, tussen weten en niet weten, tussen machthebbers en verdrukten.

GOD : Je spreekt in extremen. Vergeet de mensen niet die liefde geven en warmte en bescherming.

GABRIEL : Maar worden zij getolereerd ? Zij krijgen het etiket van naïeveling, idealist, wereldvreemde. De mensen die u volgen worden slachtoffers.

GOD : Zalig die vervolgd worden om de gerechtigheid, want hun behoort het rijk van de hemel.

MICHAEL : Rechtvaardigheid is dus niet van deze wereld?

GOD : In deze wereld is er een ultieme rechtvaardigheid.

(De DOOD is opgekomen. Over zijn arm hangt een groen pak zoals dat gedragen wordt door chirurgen. Hij wuift even als de anderen naar hem kijken.)

GABRIEL : Maar die enige rechtvaardigheid is niet populair.

DOOD : Moet ik ingrijpen , Heer ?

GOD : Nog niet , maar ik laat u kennismaken met de omgeving.

(LICHT dooft op God. Licht op het voortoneel wordt warmer. Gabriël en Michaël af. AMORE komt op, kijkt om zich heen, weet niet direct wat te beginnen.)

AMORE : Elckerlyc!... Elckerlyc !

(Broer en nicht van Elckerlyc komen op.)

BROER : *(Fluit bewonderend als hij Amore ziet.)*

AMORE : Wie ben jij?

BROER : Ik ben de broer van Elckerlyc.

NICHT : En ik ben zijn nicht.

AMORE : Waar is hij? Elckerlyc , bedoel ik ?

BROER : En wie ben jij ?

NICHT : Ik weet het , jij bent Amore !

BROER : Olala !

AMORE : Ken je me dan?

NICHT : Hij heeft je beschreven.

BROER : (ZINGT) Zo mooi, zo blond en zo alleen.

NICHT : En hij droomt van je : luidop. Hij zegt dan: ‘Amore’

BROER : Of Sofie, Anniek , Ingrid , Marjou , Vanessa ...

NICHT : Kom, neef, niet pesten.

AMORE : Wil je iets voor me doen? Ik had nu een afspraakje met Elckerlyc.

BROER : Kun je het niet met mij ?

NICHT : Let niet op hem, hij stelt zich aan. Wat wil je precies, Amore ?

AMORE : Ik kan niet blijven. Zeg hem dat ik om vier uur stipt hier zal zijn. Wil je dat doen?

BROER : Ja! Hoewel ... Ik ben nochtans ook heel sympathiek. En heel viriel.

AMORE : Maar je bent mijn type niet.

BROER : Pech !

AMORE : Doe je het ?

NICHT : Natuurlijk !

BROER : Heb je al met hem ...!? Ik bedoel , met Elckerlyc ... je weet wel.

AMORE : Wat bedoel je ?

BROER : Heilà , ik ben geen kind meer !

AMORE : Maar volwassen ben je ook niet! Tot later.

NICHT : Tot later.

BROER : *(Imiteert zachtjes)* ‘Maar volwassen ben je ook niet!’ Onnozel schaap!

(Elckerlyc komt op)

NICHT : Daar heb je hem. Hallo! *(Elckerlyc kijkt om zich heen.)* Zoek je iets?

ELCKERLYC : Nee.

BROER : Iemand?

ELCKERLYC : Komaan, geen komedie, heb je Amore gezien ?

BROER : Ja.

NICHT : Ze had een bericht voor je.

(Ze zwijgen. Kijken hem afwachtend aan.)

ELCKERLYC : Moet ik misschien op mijn knieën gaan zitten om het te weten?

BROER : Nee, als ik niet op mijn knieën moet gaan zitten om je cabrio te lenen.

ELCKERLYC : *(Vingertje)* Zo, manneke!

BROER : Oké, dan niet.

NICHT : Ze wacht hier op je...

BROER : Niet zeggen!

NICHT : Om vier uur

BROER : Trut!

NICHT : Ik vind haar knap, Elckerlyc !

BROER : Eén nadeel. Ze heeft geen smaak. Kom , nicht!

*(Ze verdwijnen. Elckerlyc blijft even staan en kijkt op zijn horloge. LICHT :
Spot op Dood en Heer)*

DOOD : Zeg me wie het is, Heer.

GOD : Kijk wat er gebeurt!

(Elckerlyc verdwijnt van het toneel. LICHT wordt weer blauw. God keert zich om. LICHT : Unheimlich, zoals begin. MUZIEK hervat. Het gevecht ook. De ene groep verdrijft de andere van het podium. God en Dood ook af. LICHT : Het licht krijgt een warme kleur. Accent op de plek waar Amore en Elckerlyc elkaar zullen ontmoeten. De MUZIEK verandert. Amore komt op en kijkt op haar uurwerk. MUZIEK : fade-out. Dan hoor je een auto. Die stopt, toeter, portier klappt dicht. Elckerlyc komt op. Aan de andere kant van het toneel komt een groepje op, bestaande uit Opportuna, Franco, Peso en Bella.)

ELCKERLYC : Amore!

AMORE : Sorry van daarstraks. Moeder werd opgeroepen voor haar werk en ik moest thuis inspringen.

ELCKERLYC : En de huishoudster was er niet ?

AMORE : Gekje, wij hebben geen huishoudster.

ELCKERLYC : Jullie hebben geen O, ja, natuurlijk niet. Vergeet het, je bent er en ik heb je gemist...

AMORE : Prachtige bak.

ELCKERLYC : Cabrio. Zes cilinders. Honderd in zes seconden.

AMORE : Chique: zes seconden eer je in overtreding bent.

ELCKERLYC : Als ik jou zie, duurt het zelfs niet zo lang. Kom hier ... (*Omarming.*)

Zeg dat je van me houdt.

AMORE : Hmmm.

ELCKERLYC : (*doet het voor.*) Ik hou van jou, Elckerlyc.

AMORE : Nee.

ELCKERLYC : Nee? Amore...!

AMORE : Ik hou niet zomaar van je. Ik hou heel veel van je! (*Omarming.*)

(*LICHT op groepje Opportuna. Aanwezig : Opportuna, Peso, Bella en Franco*)

PESO : Whaw, die heeft het zitten. Franco, kijk eens.

FRANCO : Zijn handen gaan op zoek.

BELLA : (*Zij is zowat constant bezig met haar opsmuk.*) Als hij maar iets vindt... Zo mooi is ze nu ook weer niet. Ze heeft een moedervlekje op haar arm.

PESO : Bella, jij hebt er eentje op je wang, maar je schminkt het weg.

OPPORTUNA : Ik snap het niet, Peso. Ik snap niet wat hij in Amore ziet.

PESO : Zij is lief.

FRANCO : Maar preuts ..Kijk, kijk..

BELLA : Ik zei toch dat hij niets zou vinden.

FRANCO : Måg! Hij måg niets vinden.

OPPORTUNA : Dat loopt fout. Jongens moeten kunnen mogen...

PESO : Mag, ik?

OPPORTUNA : Jij niet, met je brute kracht.

BELLA : Maar Elckerlyc wél! Dat zie je zo. Je vreet hem op met je ogen.

FRANCO : Je bent jaloers , Tuna.

OPPORTUNA : Jaloers? Phoe, nee...Ik zou hem gewoon aan zijn verstand willen brengen.... Wat heeft zij meer dan ik?

FRANCO : Dat noemt men dus jaloezie.

OPPORTUNA : Ik heb toch iets te bieden.

FRANCO : Maar hij ook, Tuna. Hij is rijk!

PESO : Hij heeft een cabrio...

BELLA : Paars! Ik zie graag paars, met een lila biesje.

PESO : Honderd in zes seconden.

OPPORTUNA : Wie zegt dat ik er nooit mee zal rijden, de wind rond mijn oren.

FRANCO : En iemand naast je met geld in zijn zakken.

BELLA : In een mooi pak met een belletje in zijn oor.

FRANCO : Tuna, ik zie in je ogen wat je van plan bent. Je gaat hem opgeilen.

BELLA : Pff. Dat zou ik niet nodig hebben.

OPPORTUNA : Jij? Jij kunt het gewoon niet. Je hebt er het lijf en de ogen niet voor.

Ik wel. *(Bekijkt jaloers Elckerlyc en Amore. Voor zichzelf :)* Elckerlyc, verspil je energie niet aan die grijze muis. Here I come! *(Uitdagende bewegingen.)*

PESO en FRANCO : Whaw.

OPPORTUNA : Alleen nog wachten op de gelegenheid.

(LICHT weer op Amore en Elckerlyc.)

AMORE : Warm, warm, ik voel me warm. En jij?

ELCKERLYC : Heet! *(Ze lachen.)*

AMORE : Ik zie je zo graag.

ELCKERLYC : Ik zal morgen met je pronken op het feest. Je kiest toch voor mij?

AMORE : ‘Gozer van het jaar!’. Natuurlijk krijg je mijn stem. Wie zou je kloppen : de mooie rijke, gezellige vrijgezel. Maar ik stem voor jou omdat je lief bent. Wou je me daarom spreken?

ELCKERLYC : Ik wou je spreken om te kunnen zwijgen. *(zoent.)*

AMORE : Charmeur.

ELCKERLYC : Zeg het nog eens. Vooruit...: Warm...

AMORE : Warm, warm, ik heb het warm.

ELCKERLYC : En hou je van de warmte?

AMORE : Warmte is leven.

ELCKERLYC : Dan heb ik een verrassing. Ik ga op reis : naar een land waar het altijd warm is.

AMORE : Tof voor jou.

ELCKERLYC : Maar ook voor jou, want jij gaat mee!

AMORE : Elckerlyc, je bent gek!

ELCKERLYC : Nee, nee. Ik krijg de cabrio. Stap in, mevrouw en we rijden met ons tweetjes over de bergen, tussen muren van sneeuw. En dan dalen we naar het warme zuiden, waar de krekels sjirpen, en waar de zee zo helder is dat je je tenen kunt zien als je in het water staat. En er zijn leuke hotelletjes in de buurt en we nemen er een met een zwembad onder de palmbomen. En 's anderdaags gaan we naar de haven: daar ligt een jacht van mijn vader. We varen uit : over de gladde zee en onder een staalblauwe hemel. En jij ligt dan aan dek in je badpak, of je bikini, of zonder bikini...

AMORE : (*Zingt.*) 'Dromen zijn bedrog...'

ELCKERLYC : Ik droom niet, het is de waarheid. Wij met ons tweetjes.

AMORE : Elckerlyc, je weet best dat ik dat niet kan betalen.

ELCKERLYC : Er is niets te betalen! Dat jacht ligt daar toch maar, de cabrio is van mij en voor onderweg heb ik de bankkaart van mijn vader. Het enige wat jij moet doen is bij mij zijn : in de wagen, op zee, in bad, in bed...Profiteer ervan!

AMORE : Dat is 't hem net, ik wil niet profiteren. Ik wil het gevoel hebben dat ik het heb verdiend .

ELCKERLYC : Kom, zeg!

AMORE : En dan is er nog iets : ik denk niet dat ze het thuis zullen appreciëren.

ELCKERLYC : Wordt het je niet gegund?

AMORE : Misschien wel! Maar pa en ma werken allebei : er wordt verondersteld dat ik in de huishouding help.

ELCKERLYC : Burgermentaliteit.

AMORE : Je moet je eens realiseren dat er families bestaan zonder cabrio, zonder jacht, zonder bankkaart, die even moeten nadenken eer ze naar de bioscoop willen gaan of een hapje eten in een restaurant.

ELCKERLYC : Maar ik heb nu, per toeval, het geluk dat ik daar niet hoeft na te denken. Het geluk vliegt. Ik pak het en ik deel het met jou. Waarom zou je dan niet met me meekomen?

AMORE : Misschien uit zelfrespect : voor mij en voor jou.

ELCKERLYC : Zelfrespect.

AMORE : Ik zou het gevoel hebben dat ik van je profiteer. Je zei het zelf : profiteer!

ELCKERLYC : Je speelt met woorden!

AMORE : En ook voor jou. Je zou denken dat je alles kunt kopen met geld : zelfs het meisje dat naast jou in de cabrio zit.

ELCKERLYC : Amore, je bent gek. Wat wil je eigenlijk! Weet je dat zelf wel?

AMORE : Ik wil bij je zijn, maar niet afhankelijk!

ELCKERLYC : Je bent een kwezel! Als je maar weet dat ik iedereen kan krijgen. Vanavond nog als ik wil, zitten er tien grieten bij mij op schoot en die springen een gat in de lucht als ik ze voorstel om samen op reis te gaan.

AMORE : Dat weet ik.

ELCKERLYC : En waarom jij dan niet?

AMORE : Misschien omdat ik echt van je hou. (*Geeft een kushandje en verdwijnt.*)

LICHT op ander groepje. Broer en Nicht komen erbij. Tuna zingt. Elckerlyc kijkt toe. Stilaan meer geïnteresseerd. Er is choreografie en Tuna danst uitdagend voor Elckerlyc.)

OPPORTUNA :

1.

Je mag mij alles leren
en ik maak geen bezwaar.

Ik wil wel profiteren.

Ik hou wel van gevaar.

Refrein (door groepje)

Want zij heeft vuurtjes in haar ogen